

niso pokriti s prodajno ceno že tako dragih knjig (omenjeni Knaurov leksikon stane v Nemčiji borih osemnajst mark, v Avstriji 144 šilingov), zato so seveda novi ponatisi smiselni le, če vemo, da bodo pokupljeni.

Vse navedene pripombe in vsa postavljena vprašanja pa nikakor ne zmanjšujejo pomena tega temeljnega dela, s katerim Slovenci odpiramo novo okno v svet tuje literature. Z načrtovanim in napovedanim Leksikonom jugoslovanskih pisateljev pa bo taka leksikonska ponudba smiselno zaokrožena; bralec bo imel na voljo tako rekoč vsa temeljna gesla slovenske, jugoslovanske in svetovne literature v kombinaciji z literarnoteoretičnimi in zgodovinskimi pojmi.

Denis Poniž

Pedagoška fakulteta v Mariboru

ETNOLOŠKA MISEL NA SLOVENSKEM

Vilko Novak: Raziskovalci slovenskega življenja, Ljubljana, Cankarjeva založba, 1986, 368 strani.

Pred nami je eno redkih etnoloških del, ki v loku od protestantske dobe do druge svetovne vojne razisuje zgodovino etnološke vede. Ta doba je seveda mnogo daljša od tiste, v kateri je etnologiji priznan položaj samostojne nacionalne vede. Zanimanje za področje, ki ga ima sodobna slovenska etnologija za svoj predmet, je torej mnogo starejše in ga lahko v določenem smislu izenačimo s pisanjem potopiscev, zgodovinarjev in literatov.

Med osvetlitvami zgodovine slovenske etnologije je doslej edini sistematični pregled še vedno Kotnikova razprava, objavljena v prvem delu Narodopisja Slovencev leta 1944, kajti vsi pozneje objavljeni pregledi so manj izčrpni ali pa splošnejši. Dr. Vilko Novak je bil po vojni prvi, ki je na novo utrl pot sodobnemu zanimanju za zgodovino naše vede kot pomembnega dela celostnega obravnavanja slovenske ljudske kulture. Kot dolga leta edini univerzitetni učitelj se je moral lotiti obravnave vseh temeljnih področij etnološkega raziskovalnega in pedagoškega dela, torej pregleda slovenske ljudske kulture v njenem sestavnem pogledu, s poudarkom razvojnih značilnosti in sprememb, pokrajinskih razločkov, primerjav z drugimi južnoslovanskimi in evropskimi kulturami, s poudarki specifično slovenske, evropske in skupne indoevropske dediščine. Tu nanizanim področjem je posvetil vrsto strokovnih spisov, prežetih s premisleki o metodoloških in metodičnih postopkih etnološkega raziskovanja. Po eni strani pogoj, po drugi pa tudi nasledek takšne naravnosti je tudi preučevanje zgodovine vede. Pisec svoje delo uvodoma pospremi z naslednjim mnenjem: »Za zgodovino stroke sem že kot slavist imel živo zanimanje, ker se mi je dozdevalo samoumevno, da je potrebno čim boljše poznati življenje in delo tistih, ki so nam stroko ustvarili in ker nam spisi o njih (npr. Murkov o V. Oblaku, Murkovi Spomini, Jagičevi Spomeni moga života in vse novejšje biografije in razprave o delu) razkrivajo tudi vprašanja, ki so jih v svoji znanosti načenjali, obravnavali ali puščali odprta« (str. 3).

Pričujoče Novakovo delo si ne lasti ambicij po popolni zgodovini stroke, čeprav je ob današnjem stanju raziskav vredno takšne označitve. Knjiga Raziskovalci slovenskega življenja je zbornik prispevkov o posamičnih raziskovalcih in posamičnih obdobjih razvoja etnološke misli na Slovenskem. Dr. Novak se je z nekaterimi raziskovalci ukvarjal podrobneje in spoznanja o njihovem delu že objavil v strokovnem tisku v preteklih letih (npr. študije o Linhartu, Hacquetu, Košiču, Pavlu, Vurniku, F. Bašu), drugi spisi so nastali priložnostno, nekateri pa so bili napisani povsem na novo. Prav tako so bila za to izdajo znova sintetizirana vezna poglavja o razsvetljenstvu, romantiki, etnologiji v prvi polovici 19. stoletja, posebej še o sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja, prvem dvajsetletju našega stoletja in časa do začetka vojne.

Raznoterost v obsegu in poglobljenosti posamičnih poglavij dobro odslikava tudi doslejšnja preučevnost in vrzeli, ki jih bo v prihodnje treba zapolniti z novimi raziskavami. To velja že za začetno dobo, v kateri Novak išče sporočila o slovenski ljudski kulturi in življenju na slovenskih tleh, torej pri Trubarju in v protestantizmu, ki z etnološkega gledišča žal še ni bil celotneje ocenjen.

Etnološka vprašanja in vsebina strokovnega dela, kakor jih razumemo danes, so bila v preteklih stoletjih tesno sprepletena sprva s popisovanjem nenavadnega in zanimivega, nato s pisanjem zgodovine, opisi dežel in kulturno zgodovino. Ni jih mogoče nasilno izločati tudi iz razmeroma enovitih poznejših znanstvenih prizadevanj. Za slednja je bilo značilno kompleksno zajetje in razumevanje kulture in zgodovine, ki ju je bilo mogoče zaobjeti samo z metodično kar se da širokim pogledom, ki sta ga takrat določali zlasti historična naravnost in filološka akribija. Tako je bilo v razsvetljenstvu, ko je bila etnološka snov del topografsko statističnih in historiografskih prizadevanj, od 19. stoletja naprej pa zlasti v okviru slavistike kot vodilne nacionalne vede. Ob tem sta se za etnološko misel izoblikovala osnovna konceptualna tokova, za katera sta se v današnji vedi uveljavili oznaki »romantični« in »razsvetljenski« razvojni tok. Zanju bi bilo težko trditi, da sta kdajkoli nastopala v čisti obliki, kar zlasti dobro ponazarja etnološko delo v 19. stoletju. To nedvomno potrjujejo tudi Novakove obravnave piscev po Trubarju, Valvasorju, Linhartu in Hacquetu (tem so posvečena prva poglavja v knjigi), t. i. romantikov Jarnika, Košiča, Vraza in Korytka in njihovih naslednikov Majarja Ziljskega, Kluna, Valjavca in piscev pri Kmetijskih in rokodelskih novicah in Slovenskem glasniku. V 19. stoletju narodnostno prebudniške zamisli niso iskale opore in utemeljitve samo v pomembnih zgodovinskih dogodkih in dosežkih z območja visoke kulture, marveč so bili pisci pozorni na množico sestavin in pojavov, ki jih danes razumemo kot osnovo načina življenja. Po drugi strani pa tudi ne gre spregledati, da je bilo etnološko gradivo sestavina in spodbuda za literarno ustvarjalnost, o čemer najbolje priča delo Janeza Trdine kot zbiralca in pisatelja.

Prelamljanje iz 19. v 20. stoletje je za etnološko misel v določenem smislu pomenilo slovo od prevladujoče ljubiteljske, amaterske dobe (čeprav to slovo do danes ni dokončno) in svoj prostor si je našla v univerzitetnih okvirih graške in dunajske slavistike, pri Kreku, Štreklju in Murku. To je hkrati v vsebinskem in metodičnem pogledu pomenilo kar se da tesno povezanost s filološko in slovstveno vedo in njenimi metodami, ki so se pozneje uveljavile tudi pri preučevanju nejezikovnih in neslovstvenih etnoloških tem. Žal, kakor ugotavlja tudi dr. Novak, na novo ustanovljena slovenska univerza v Ljubljani etnologiji ni omogočila takšnega razvoja, kakor bi si ga lahko želeli ali zamislili na podlagi bogate zakladnice v prejšnjih stoletjih zbranega gradiva. Poklicne etnologe so v času med obema vojnama zamenjevali specialisti drugih strok – slavista Kotnik in Grafenauer, umetnostni zgodovinar Vurnik, umetnostni zgodovinar in arheolog Ložar, geograf in zgodovinar F. Baš. Z značilnejšimi etnološkimi besedili pa so takrat nastopili tudi po vojni pomembni in ugledni etnologi Niko Kuret, Milko Matičetov, Vilko Novak in Boris Orel.

Novakova razgrnitev zarisanege loka in piscev je torej zasnovana monografsko, tako da se ustavlja ob pomembnih imenih, omenja pa tudi doslej manj poznane in manj preučene pisce. Njihovo delo je predstavljeno tako, da lušči etnološko vsebino: to je inventar kulturnih sestavin in pojavov, zlasti pa načine, torej metode in tehnike zbiranja, predstavitve in interpretacije tega gradiva. To pomeni, da za vsako dobo prepoznavamo značilne interese in znanstveno raven, novosti in pogloblitve etnološkega razmišljanja in pisanja in njuno razmerje z drugimi vedami. Novakovo delo odlikujejo širok pogled etnologa, zgodovinarja, filologa, geografa, slovstvenega zgodovinarja, izpiljena zgodovinska in filološka metoda, jasno razločevanje specifičnosti etnološkega predmeta na eni strani, na drugi pa dejstvo, da slednjega nikakor ni opravičljivo trgati iz celotnega zgodovinskega razvoja Slovencev. Tudi zato je knjiga priporočljivo in dragoceno branje za vse, ki se ukvarjajo z našo preteklostjo in sedanostjo.

Za etnologe ima knjiga še eno kvaliteto: beremo jo lahko kot vodnik po prehojenih, zlasti pa neizhojenih poteh našega razmišljanja in dela. Skoraj vsako poglavje spodbuja sveže misli in povezave, ki jih bo enkrat vendarle treba strniti v morda drugače zasnovano zgodovino etnološke misli na Slovenskem ali o Slovencih. Tudi nič manj zanimiv in za nadaljnje raziskave pomemben ni delež tujih raziskovalcev našega življenja in kulture. Pogled »od zunaj« je drugačen in našega dopolnjuje.

Skratka: to je knjiga o nas in zaradi tega vredna vse naše pozornosti. Te pa bo prej ali slej moral biti deležen enako strokovno poglobljeno tudi pisec te knjige.

Ingrid Slavec
Filozofska fakulteta v Ljubljani